

Beslut

Datum 2024-06-13

Dnr 2023:8098

Sida 1 (21)

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
Treälvsskolan i Östersunds kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Treälvsskolan avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Treälvsskolan den 19 och 20 april 2024. Besöket genomfördes av utredarna Olivia Öberg och Caroline Engskär.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Treälvsskolan i Östersunds kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i låg utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- utforma undervisningen inom kunskapsområdet så att den är återkommande, fördjupande och aktuell
- utforma undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer för att synliggöra olika perspektiv och ge en helhetsbild av kunskapsområdet
- arbeta med inslag i undervisningen som ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik samt inslag som utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Treälvsskolan i Östersunds kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i låg utsträckning** utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- utveckla strategier för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat där alla elever inkluderas och involveras
- integrera frågor om intolerans, destruktiva jargonger och normer i undervisningen
- gör eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 22 januari 2025** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till

Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i låg utsträckning utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen inte återkommer under alla år på högstadiet på grund av få planerade undervisningsmoment och är därmed inte heller fördjupande. Undervisningen är endast delvis aktuell och uppdaterad med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer tas upp i olika ämnen, men lärarna samordnar inte sin undervisning för att belysa olika ämnesperspektiv på kunskapsområdet.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna få möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplat till kön och hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare visar granskningen att eleverna inte får utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang. Eleverna får dessutom sällan reflektera över empati, respektfulla relationer och samtycke i undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i låg utsträckning utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att det inte finns medvetna strategier i undervisningen för att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att det finns rutiner för att bemöta intolerans, destruktiva jargonger och normer men att sådana frågor inte fördjupas i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att lärarna inte gör eleverna delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen utifrån kunskapsområdet.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen är inte återkommande, aktuell och fördjupad

Granskningen visar att undervisning om sexualitet, samtycke och relationer tas upp sporadiskt i olika årskurser, men är inte återkommande och har få planerade undervisningsmoment. Möjligheterna till fördjupning inom kunskapsområdet är därför begränsade.

Eleverna möter få moment i undervisningen där lärarna medvetet planerar in att eleverna ska reflektera kring och få kunskaper om frågor som specifikt relaterar till kunskapsområdet. Lärarna i biologi beskriver en ambition att integrera kunskapsområdet i biologi i alla år på högstadiet, men det framgår att det i nuläget framför allt sker under två till tre veckor i slutet av årskurs 9 efter att betygen är satta. Lärarna i andra ämnen tar vid sporadiska tillfällen upp kunskapsområdet i undervisningen men det framgår att de inte planerar för elevernas progression. I stället inkluderas frågor som relaterar till sexualitet, samtycke och relationer i samtliga årskurser 7–9 framför allt under mentorstid.

Både lärarna och eleverna delar bilden av att kunskapsområdet framför allt behandlas genom elevernas spontana frågor i undervisningen som lärarna ibland fångar upp för diskussion. Lärarna beskriver vidare att de inte tar reda på elevernas förkunskaper i syfte att fördjupa undervisningen utifrån kunskapsområdet. Eleverna som intervjuats lyfter tydliga önskemål om att oftare och mer fördjupat få lära sig om samtycke, sexualitet och relationer.

Vidare framgår att undervisningen endast delvis är aktuell och uppdaterad med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet. I inskickade uppgifter till Skolinspektionen beskriver lärare att de ibland fångar upp aktuella händelser utanför skolan. Exempelvis får eleverna diskutera aktuella vålds- eller sexualbrott i samhällskunskap och läraren i idrott och hälsa tar upp debatter om exempelvis idrottare som byter könsidentitet. Enligt flera lärare är sådana diskussioner delvis beroende av elevernas frågor. Undervisningen är därutöver delvis uppdaterad utifrån kunskapsområdet när det kommer till läromedel som används i

undervisningen. Vissa lärare beskriver att läromedlet ibland är ett hinder för en uppdaterad undervisning. Några lärare kompletterar då med eget undervisningsmaterial, medan andra lärare menar att de inte har förutsättningar att göra det.

Det framgår vidare att skolan använder både intern och extern kompetens för att fördjupa vissa frågor som relaterar till kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Däremot används inte kompetensen i undervisningen som ett sätt att fördjupa elevernas ämneskunskaper utifrån kunskapsområdet. Av intervjuer framkommer att skolans elevhälsa vid behov genomför insatser i vissa klasser och att skolan samarbetar med externa aktörer såsom ungdomsmottagningen och polisen. Dessa insatser integreras dock inte i ämnesundervisningen.

Ämnesintegrerad undervisning

Sexualitet, samtycke och relationer tas upp i olika ämnen men ger inte eleverna en helhetsbild

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer tas upp i olika ämnen, men att lärarna inte medvetet planerar för att synliggöra olika perspektiv och ge eleverna en helhetsbild av kunskapsområdet. Lärarna beskriver att de inte gjort någon gemensam översyn av hur de ska arbeta för att belysa kunskapsområdet utifrån sina olika ämnesperspektiv. Under huvudmannens implementering av de nya skrivningarna i läroplanen diskuterade lärarna vad som är nytt i deras respektive ämnen. Lärarna har i stället ett etablerat samarbete för hur frågor om sexualitet, samtycke och relationer ska tas upp på mentorstid. De stämmer vid tillfällen av händelser eller frågor som eleverna lyfter och som tas vidare till mentorstiden. Det saknas däremot ett gemensamt arbete för att synliggöra hur olika ämnesspecifika perspektiv hänger ihop i undervisningen.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna till viss del möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön, men sällan till hedersproblem

Granskningen visar att eleverna till vissa delar får möjligheten att undersöka maktstrukturer kopplade till kön. Lärarna beskriver att frågor om jämställdhet framför allt integreras genom lärarnas förhållningssätt. Till exempel problematiserar lärare som undervisar i biologi varför historiska vetenskapsmän oftast är män. I idrott och hälsa utmanar läraren elevernas föreställningar om kvinnligt och manligt i olika sporter. I svenska går läraren igenom begreppen feminism, kvinnligt och manligt.

Granskningen visar vidare att eleverna inte ges möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Lärarintervjuerna visar att eleverna enbart möter undervisningsinnehåll om hedersrelaterad

problematik vid enstaka tillfällen när det finns med i litteraturen i svenska. Samtliga lärare uppger att de upplever hedersproblem som ett känsligt och svårt område att prata om med eleverna. Lärarna upplever att de behöver stärka sin kompetens för att kunna undervisa om hedersrelaterat våld och förtryck på ett nyanserat sätt. Eleverna bekräftar att lärarna inte gått igenom hedersrelaterat förtryck och våld, och menar att de aldrig hört talas om begreppen.

Undervisningen ger inte eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang

Granskningen visar att undervisningen inte ger eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang. Av intervjuerna framgår att eleverna ges få möjligheter att undersöka hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat pornografi. Det behandlas delvis i enstaka ämnen, till exempel i idrott och hälsa där eleverna getts möjlighet att granska könsrepresentation i sociala medier. Några lärare beskriver dock att de inte känner sig tillräckligt uppdaterade om hur man undervisar om sådant som pornografi för att kunna bemöta elevernas frågor.

Eleverna ges få möjligheter att utveckla sin förmåga att leva sig in i andras situation och få kunskaper om samtycke

Granskningen visar att eleverna får begränsade möjligheter att utveckla sin förmåga att leva sig in i andras situation och få kunskaper om betydelsen av samtycke i undervisningen.

Av intervjuer framkommer att eleverna möter samtyckesfrågor på mentorstiden och i samband med att de har besökt ungdomsmottagningen. Samtycke tas dock i begränsad utsträckning upp i ämnesundervisningen. Till exempel anger både lärare och elever att samtycke nämns i samhällskunskap under momentet lag och rätt och handlar kortfattat om att sex utan samtycke är brottsligt och klassas som våldtäkt. I ämnet idrott och hälsa förmedlar läraren vikten av samtycke i samband med att eleverna rör vid varandra i olika undervisningsmoment, exempelvis dans. Nyanser av vad samtycke kan innebära i olika situationer integreras däremot inte i ämnesundervisningen. Eleverna lyfter tydliga önskemål om att få veta mer om samtycke och menar att de inte har fått tillräckliga kunskaper för att förstå vad samtycke innebär i praktiken. Teman som rör att leva sig in i andra människors situation och främjande teman såsom respekt och vänskap behandlas framför allt på mentorstid, och i mindre utsträckning i undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det finns inte medvetna strategier i undervisningen för att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala

Granskningen visar att lärarna endast i begränsad utsträckning verkar för att alla elever oavsett könstillhörighet ska vilja och våga reflektera och samtala. Detta beror till stora delar av att undervisningen utifrån kunskapsområdet inte är fördjupande och där eleverna sällan ges möjlighet att reflektera om sådana frågor.

Lärarna beskriver att de har generella strategier för att främja ett tryggt klassrumsklimat i all undervisning, såsom att tänka igenom elevernas sittplatser, använda sig av diskussioner i olika konstellationer såsom enskilt, i par och i grupp. Däremot framgår få konkreta exempel på vilka strategier de använder i undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Visserligen beskriver eleverna och lärarna att lärarna ibland fångar upp frågor som eleverna ställer spontant i undervisningen. Samtidigt framgår en bild av att det då är främst diskussioner i helklass mellan läraren och ett fåtal elever, och där inte alla elever ges reella möjligheter att vara delaktiga i diskussionen.

Det framgår även att undervisningen inte främjar ett öppet samtalsklimat på så vis att lärarna inte alltid fångar upp känsliga frågor. Eleverna beskriver i intervjuerna att de inte tycker att lärarna tillräckligt fördjupar vissa samtal. De menar att lärarna stoppar diskussionen om eleverna ställer utmanande frågor om exempelvis åsikter emot jämställdhet, snarare än att utforska frågan. Lärarna beskriver också att det finns känsliga frågor som är svåra att ta i när eleverna ställer de frågorna spontant i klassrummet. En lärare uttrycker till exempel att det är svårt att bemöta vissa elever när de förlöjligar möjligheten att välja könsidentitet. Flera lärare är tydliga med att de inte upplever att de har tillräcklig kompetens för att kunna hantera varken frågor om könsidentitet eller hedersförtryck på ett utforskande sätt.

Undervisningen saknar förhållningssätt för att främja god samvaro med ömsesidig respekt i klassrummet

Av granskningen framgår att det inte finns strategier och arbetssätt för ett respektfullt klassrumsklimat vid de tillfällen lärarna behandlat frågor som rör kunskapsområdet. Vidare framgår att det inte finns förhållningssätt för hur arbetet i klassrummet ska fungera vid exempelvis samtal och diskussioner i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna beskriver att de har förväntan på att alla elever ska delta och att de ska agera enligt sunt förnuft, men detta är inte något som lärarna förmedlar uttalat till eleverna.

Undervisningen ger eleverna små möjligheter att möta och reflektera över hur normer kan påverka och begränsa människors handlingsutrymme

Granskningen visar att eleverna delvis ges möjligheter att reflektera över könsnormer. Däremot ges de få möjligheter att reflektera över hur normer kopplade till könsidentitet eller sexuell läggning påverkar och begränsar människors handlingsutrymme.

Lärarna beskriver att de har ett normmedvetet förhållningssätt kopplat till kön, framför allt genom att arbeta för kvinnlig och manlig representation i sitt undervisningsmaterial. Läraren i idrott och hälsa ger som exempel att visa filmklipp där både män och kvinnor visar hur man utför vissa styrkeövningar eller dansrörelser, inte bara män respektive kvinnor. Lärarna och eleverna berättar också att de gått igenom begreppet normer i ämnet svenska, och att eleverna fick i uppgift att "bryta normen" genom att föreställa sig hur tjejer gör killtypiska beteenden och vice versa.

Av lärarintervjun framgår att lärarna, utöver svenskämnet, inte gett eleverna utrymme för reflektion om normer i undervisningen, och att de inte har behandlat hur könsidentitet och sexuell läggning påverkar människors handlingsutrymme. De har i stället förlagt sådana frågor under mentorstiden. Samtidigt framkommer av intervjuer med såväl lärare som elever att det finns ett stort intresse hos eleverna att diskutera om olika normer, och att frågor därför ofta kommer upp spontant i undervisningen.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger**Det finns rutiner för att bemöta intolerans, destruktiva jargonger och normer men värdegrundsfrågor fördjupas inte i undervisningen**

Granskningen visar att det finns rutiner på skolan för hur personalen ska bemöta utspel för intolerans eller destruktiva jargonger och normer bland eleverna generellt på skolan. Lärarna fångar dock inte upp sådana uttryck för att kunna fördjupa frågorna i undervisningen.

Skolan har tagit fram rutiner för hur de ska arbeta med elevernas språkbruk. Både rektorer och lärare uppger att det är ett pågående arbete på skolan och att det är tydligt för alla att lärarna ska markera vid varje utspel och destruktiv jargong. Lärarna har tydliggjort för eleverna att även om de säger att deras jargonger är på skämt, är det inte okej att uttrycka det i klassrummet. Lärarna uppger att de reagerar olika beroende på tillfälle och vad det rör sig om, antingen sätter de stopp för exempelvis homofobiska uttryck i stunden, eller så tar de en diskussion med den aktuella eleven enskilt.

Däremot framgår att aktuella frågor som rör intolerans, destruktiva jargonger och normer inte fördjupas i undervisningen. Sådana frågor knyts inte an till undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer, utan sker snarare genom åtgärdande insatser i vissa klasser eller på mentorstid. Intervjuade elever upplever att lärarna markerar mot språkbruk, men att de önskar tydligare återkoppling på hur skolan hanterar destruktiva händelser som sker på skolan.

Elevdelaktighet

Eleverna är inte delaktiga i planering, genomförande och utvärdering

Granskningen visar att lärarna inte gör eleverna delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen. De flesta lärare beskriver att de inte har utarbetade sätt för att göra eleverna delaktiga i undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Endast enstaka lärare beskriver att de gör eleverna delaktiga i val av redovisningsform, till exempel i samband med bokdiskussioner. Lärarna fångar heller inte upp eller utgår från elevernas behov och erfarenheter för att anpassa undervisningen så att den är relevant för dem.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- utforma undervisningen inom kunskapsområdet så att den är återkommande, fördjupande och aktuell

Läroplanen anger att rektorn har ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och

förtryck behandlas återkommande i utbildningen.¹ Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang.²

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer inte är återkommande och fördjupande på grund av få planerade undervisningsmoment i årskurserna 7–9. När lärarna använder kompetens från elevhälsan och externa aktörer som ungdomsmottagningen används inte denna kompetens i undervisningen för att få fördjupning i kunskapsområdet. Genom att använda frågor som aktualiseras i eller utanför skolan ökar möjligheten att göra undervisningen relevant och angelägen för eleverna. Det möjliggör både ett ökat utbyte av erfarenheter och att eleverna ges möjligheter till fördjupat lärande i undervisningen utifrån kunskapsområdet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att utforma undervisningen om sexualitet, samtycker och relationer så att den behandlas återkommande i alla årskurser och ger möjligheter till fördjupning. Skolverket har material som kan användas i detta, se Skolverket [Stöd-i-arbetet Sexualitet-samtycke-och-relationer](#).

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- utforma undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer för att synliggöra olika perspektiv och ge en helhetsbild av kunskapsområdet

Läroplanen anger att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.³ Läroplanen anger också att läraren ska samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.⁴

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer behandlas sporadiskt i olika ämnen. Lärarnas samarbeten är begränsade till att omfatta enbart mentorstiden. Lärarna samordnar därför inte kunskapsområdet så att det belyses utifrån olika ämnesspecifika perspektiv. Eleverna får därför små möjligheter att få överblick och en helhetsbild av kunskapsområdet. Genom att lärarna har kännedom om vad andra lärare undervisar om och förhåller sig till det

¹ Lgr22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

³ Lgr22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

⁴ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

kan de närma sig kunskapsområdet tillsammans med kollegor och skapa en helhet för eleverna.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att samordna olika ämnesområden så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet. Rektorn behöver ge lärarna förutsättningar att samarbeta med varandra genom exempelvis ämnesövergripande undervisning, i syfte att fördjupa eller bredda kunskapsområdet. Skolverket har material som kan användas i detta, se Skolverket [Stöd-i-arbetet Sexualitet-samtycke-och-relationer](#).

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- arbeta med inslag i undervisningen som ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik samt inslag som utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier

Läroplanen anger att skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.⁵

Av granskningen framkommer att eleverna i undervisningen fått begränsade möjligheter att reflektera över vad samtycke kan innebära i olika situationer samt vad sexuella kontakter utan samtycke kan få för konsekvenser. Vidare framkommer att undervisningen ger eleverna få möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hur dessa kan påverka människors livsvillkor. Genom att förmedla betydelsen av samtycke och ge eleverna kunskaper om maktstrukturer som rör kön och hedersrelaterat våld och förtryck kan eleverna rustas med kunskaper och positiva värden för att ha trygga och respektfulla relationer. Det är även viktigt att undervisningen har inslag som ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang. En sådan undervisning av hög kvalitet kan bidra till främjande arbete mot våld i ungas partnerrelationer.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att utveckla undervisningen så att ett kritiskt förhållningssätt integreras i undervisningen om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Det innebär att i undervisningen arbeta medvetet för att uppmuntra och utmana

⁵ Lgr 22, avsnitt 1 *Skolans värdegrund och uppdrag Skolans uppdrag*.

eleverna att undersöka maktstrukturer kopplade till kön och att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi. Eleverna behöver också få möjlighet att utveckla kunskaper om maktstrukturer kopplade till heder och reflektera över exempelvis oskuldsnormer, begränsningar av handlingsutrymme och att hedersproblematik omfattar både kvinnor och män. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet samtycke och relationer](#) och [Skolverket Publikationsserier 2021 hedersrelaterat våld och förtryck](#).

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom följande:

- utveckla strategier för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat där alla elever inkluderas och involveras

I läroplanen anges att läraren ska öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Vidare ska läraren synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Läraren ska planera och genomföra undervisningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska också uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling. Tillsammans med eleverna ska läraren utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.⁶

Av granskningen framkommer att lärarna inte har ett aktivt och medvetet arbete för att se till att både pojkar och flickor vågar och vill delta i samtal inom ramen för undervisningen. Framför allt beror det på att eleverna ges få möjligheter till fördjupade samtal utifrån öppna frågor om sexualitet, samtycke och relationer i undervisningen. Vidare framkommer att lärarna inte alltid fångar upp och fördjupar känsliga frågor till undervisningen. Genom att synliggöra och motverka könsmönster som begränsar elevers lärande, val och utveckling kan undervisningen utvecklas. Skolans verksamhet ska vila på en demokratisk grund och respektera människors lika värde. I det arbetet är ett aktivt jämställdhetsarbete en del. Genom att planera för en undervisning där eleverna får reflektera kan lärarna skapa ett öppet förhållningssätt som sätter grunden för

⁶ Lgr 22, avsnitt 2.1 Normer och värden, Riktlinjer

att såväl flickor som pojkar vill och vågar yttra sig. Detta kan i sin tur öka eleverna handlingsutrymme och stärka deras demokratiska kompetens.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att verka för ett tillitsfullt klassrumsklimat när undervisningen rör sexualitet, samtycke och relationer. Det handlar om att inkludera och involvera alla elever, även elever som vanligtvis inte tar till orda i klassrummet. Det kan också handla om att lärarna har funktionella regler för diskussioner och samvaron i klassrummet och hur eleverna ska uppträda när de inte är överens. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Regler-och-förväntningar-på-elever-i-undervisningen](#) och [Skolverket Stöd-i-arbetet Aktivt-jämställdhetsarbete-i-skolan](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- integrera frågor om intolerans, destruktiva jargonger och normer i undervisningen

I läroplanen anges att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser.⁷

Av granskningen framkommer att lärarna inte fångar upp och fördjupar frågor om uttryck för intolerans eller destruktiva jargonger i undervisningen, såsom homofobiska uttryck. Genom att också arbeta aktivt med ett främjande och förebyggande arbete för jämställdhet kan skolan bidra till exempelvis elevers kunskaper om sina rättigheter, stärka elevernas förmåga att värna sin kroppsliga integritet gentemot vuxna och andra elever, och att lära sig att sätta ord på känslor och upplevelser.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn verkar för att både skolans utbildning och undervisning ska präglas av värdegrundsperspektiv. Inom ramen för undervisningen behöver frågor som rör jämställdhet och mänskliga rättigheter behandlas och fördjupas. Genom det systematiska kvalitetsarbetet finns möjligheten till ett kontinuerligt och aktivt arbete. Skolverket har material

⁷ Lgr 22, avsnitt 1 *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*

som kan användas i detta, se [Skolverket Leda-jämställdhetsarbete](#) samt [Skolverket Publikationsserier 2022 Främja förebygga upptäcka och åtgärda](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- gör eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

I läroplanen anges att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.⁸

Av granskningen framkommer att lärarnas arbetssätt inte gör eleverna delaktiga i planering, genomförande eller utvärdering av undervisningen om kunskapsområdet om sexualitet, samtycke och relationer. Genom att fånga upp elevernas tankar och ge dem möjlighet att vara delaktiga i planeringen av moment och utvärderingar av undervisningen kan läraren få en grund för att kunna anpassa innehållet och därmed de frågor och funderingar som är relevanta för eleverna gällande kunskapsområdet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att arbeta med att höja undervisningens kvalitet gällande elevernas delaktighet och inflytande. Exempelvis kan lärare ta reda på i vilka ämnen kunskapsområdet behandlas, vad eleverna kan utifrån kunskapsområdet och planerade arbetsmoment, elevernas frågor och funderingar samt vilka perspektiv och med vilken fördjupning som kan vara relevant. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet-samtycke-och-relationer Framgångsfaktorer i undervisningen](#)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Olivia Öberg. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Caroline Engskär och Ewa Mölleryd deltagit.

⁸ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter*.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning ger eleverna en helhetsbild

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁹

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.¹⁰ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare.¹¹

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.¹² Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.¹³

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.¹⁴

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en

⁹ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

¹⁰ 1 kap. 4 § skollagen.

¹¹ 1 kap. 4 § skollagen.

¹² 1 kap. 5 § skollagen.

¹³ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

¹⁴ 2 kap. 25 § skollagen.

trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.¹⁵

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.¹⁶

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹⁷

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹⁸

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer

¹⁵ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet.*

¹⁶ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

¹⁷ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹⁸ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹⁹

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.²⁰ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.²¹ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.²²

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.²³

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.²⁴

¹⁹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

²¹ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

²² Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

²³ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

²⁴ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²⁵

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²⁶

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²⁷

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²⁸ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

²⁵ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

²⁶ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²⁷ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²⁸ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.